https://doi.org/10.18485/lsp.2025.6.ch44

Katarina Zavišin*
Univerzitet u Beogradu, Filološki Fakultet
Srbija
https://orcid.org/0000-0002-8084-3117

Tijana Gaši
Univerzitet U Beogradu, Filološki Fakultet
Srbija
https://orcid.org/0000-0002-0885-2297

REČNIK KOLOKACIJA NA ITALIJANSKOM I SRPSKOM JEZIKU: ŠANSA ZA KOLOKACIJE U GLOTODIDAKTIČKOJ TERMINOLOGIJI

Apstrakt: Jedan od ciljeva inicijalnog obrazovanja budućih nastavnika italijanskog kao stranog jezika na Katedri za italijanistiku Univerziteta u Beogradu podrazumeva poznavanje glotodidaktičke teorije na italijanskom i srpskom jeziku, te se stoga nastava odvija u dvojezičnom kontekstu. Iskustva u nastavi i analiza pisane produkcije studenata u poznavanju glotodidaktičkih stručnih termina na oba jezika (v. Drljević, Zavišin i Vučo 2021) ukazuju da je studentima neophodno obezbediti dodatnu jezičku podršku u usvajanju glotodidaktičke terminologije. Budući da je studentima većinski dostupna stručna literatura na italijanskom jeziku, poput *Glotodidaktičkog rečnik*a (Balboni 2024), u praksi je neophodno pružiti dodatna objašnjenja stručne terminologije na stranom i maternjem jeziku.
Kao odgovor na navedene potrebe studenata – budućih nastavnika, u radu su prikazane smernice za izbor i strukturu kolokacija u vezi sa glotodidaktičkom terminologijom koje će biti zastupljene u elektronskom rečniku italijanskih i srpskih kolokacija (ColSI) u čijoj izradi učestvuje jedna od autorki rada. Projekat se sprovodi uz podršku Fonda za nauku Republike Srbije, 7330, Collocations in Serbian and in Italian: a contrastive study of lexical combinations (ColSI_ConStud).

Ključne reči: elektronski dvojezični rečnik kolokacija, italijanski, srpski, glotodidaktička terminologija, inicijalno obrazovanje nastavnika

* katarina.zavisin@gmail.com

1. UVOD

Inicijalno obrazovanje budućih nastavnika italijanskog jezika na Katedri za italijanistiku pri Filološkom fakultetu u Beogradu koncipirano je u skladu sa refleksivnim modelom obrazovanja nastavnika. Ovaj model podrazumeva usavršavanje nastavnika kroz sopstveni nastavni rad, kao i sticanje profesionalne kompetencije osmišljavanjem svojih saznanja kroz praksu i refleksiju o praksi (Wallace 1991; Freeman 1991; Mattsson, Eilertsen and Rorrison 2011). Naime, refleksivni model u nastavi u obrazovanju nastavnika italijanskog jezika na Katedri za italijanistiku podrazumeva usvajanje teorijskog znanja o didaktici stranog jezika, kao i pohađanje prakse u obrazovnim ustanovama[1]. Kada je reč o teorijskom sadržaju, silabus psihološko-pedagoško-metodičkih predmeta na osnovnim akademskim studijama (OAS) predviđa obradu tema i pojmova kao što su: teorijsko određenje pojma glotodidaktike, maternji, strani jezik, prvi jezik, drugi jezik, međujezik, posredni (vehikularni) jezik, učenje i usvajanje jezika, afektivni filter, interkulturna komunikativna kompetencija, glotodidaktički pristup, metode i tehnike i sl. U vezi sa tim, jedan od ciljeva nastave podrazumeva poznavanje stručne terminologije kako na stranom, tako i na maternjem jeziku.

Naime, iskustva u nastavi i analiza pisane produkcije studenata u poznavanju glotodidaktičkih stručnih termina u dvojezičnom kontekstu ukazuju na neophodnu dodatnu jezičku podršku u cilju kvalitetnijeg usvajanja stručne terminologije (v. Drljević, Zavišin i Vučo 2021, 33-51). Stoga, dvojezična onlajn platforma kolokacija predstavlja jedan od odgovora na potrebe studenata kao budućih nastavnika italijanskog jezika u usvajanju stručne terminologije na italijanskom i srpskom jeziku.

1.1. Projekat ColSI

Projekat *Kolokacije u italijanskom i srpskom jeziku: kontrastivno istraživanje leksičkih kombinacija*[2] finansiran je u okviru Programa Prizma Fonda za nauku Republike Srbije. Nosilac projekta je Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.[3]

Cilj projekta je definisan na osnovu preliminarnih istraživanja koja su ukazala na nedostatak komparativnih i kontrastivnih istraživanja kolokacija italijanskog i sprskog jezika. Naime, do sada su kolokacije bile predmet istraživanja isključivo zasebno za svaki od navedenih jezika.

Pored toga, projekat je pokrenut i zbog činjenice da ne postoji dvojezični rečnik kolokacija na italijanskom i srpskom jeziku, kako u papirnom, tako ni u elektronskom obliku. Takođe, italofonim i srbofonim govornicima nije dostupan ni dvojezični onlajn rečnik, već su zastupljeni isključivo rečnici u papirnom obliku, poput dvojezičnog italijansko-srpskog rečnika Ivana Klajna iz 2014. godine koji

1 Više o samom modelu nastave v. Zavišin i Gaši 2023, 233-243.

2 Collocations in Serbian and in Italian: a contrastive study of lexical combinations

3 Projektni tim čine: prof. dr Mila Samardžić (rukovodilac projekta), prof. dr Jelena Drljević, doc. dr Katarina Zavišin, doc. dr Dragana Radojević i doc. dr Marija Mitrović

je većeg obima (47 000 odrednica) i rečnika u oba jezička smera za osnovnu i srednju školu (Stojković i Zavišin, 2016) manjeg obima (5 000 odrednica).

Projektno istraživanje je usmereno na kontrastivnu analizu kolokacija u italijanskom i srpskom jeziku na polju različitih grana poput semantike, sintakse, leksikologije, leksikografije, pragmatike, prevodilačkih studija, glotodidaktike i dr. Stoga, moguće je izdvojiti sledeće primarne ciljeve projekta: teorijsko istraživanje kolokacionog potencijala i utvrđivanje kontrastivnih sličnosti i razlika između italijanskog i srpskog jezika na planu prevođenja, didaktike i prenošenja kulturoloških koncepata iz jednog jezika u drugi pomoću kolokacija, kao i finalni proizvod u vidu kreiranja onlajn platforme sa dvojezičnim rečnikom kolokacija u srpskom i italijanskom jeziku.[4]

U izradi rečnika kolokacija ColSI ključnu odrednicu čini imenica kao stožer komunikacije, dok se kao kriterijum za izbor nosećih leksema konsultuje De Maurov osnovni rečnik (Dizionario di base) ukršten sa italijanskim rečnicima kolokacija (Tiberii 2018; Urzì 2009; Lo Cascio 2012). Prilikom izbora kolokacija autorke odbacuju lekseme koje označavaju etnike i životinje, kao i lekseme slabog ili nikakvog kolokabilnog potencijala i lekseme niske frekventnosti npr. kiselina (ital. *acido*) ili atom (ital. *atomo*) koje grade isključivo stručne kolokacije.

U sastavljanju rečnika autorke primenjuju enciklopedijski i interkulturni pristup. Naime, za određene pojmove koji najverovatnije nisu poznati široj korisničkoj grupi (npr. iz oblasti istorije, umetnosti, opšte kulture i sl.) autorke pružaju dodatna objašnjenja, tako na primer za kolokaciju *anni di piombo* (olovne godine) autorke daju i dodatno tumačenje: *godine terorizma u Italiji i Nemačkoj u periodu od 1970. do 1980. godine.*

Kada je reč o sintaktičkoj strukturi kolokacija prilikom izrade rečnika koriste se sledeći tipovi kolokacija: 1. baza + pridev; 2. pridev + baza; 3. imenica + imenica (u pridevskoj službi); 4. baza+ predlog + imenica; 5. baza (u subjekatskoj službi) + glagol; 6. glagol + baza (u objekatskoj službi); 7. glagol + predlog + baza.

Ciljne grupe korisnika ove platforme su svi koji uče i koriste italijanski i srpski jezik na različitim nivoima, kao i prevodioci, nastavnici i stručnjaci iz različitih oblasti (nauka, privreda, kultura i dr.). S tim u vezi, platforma će zadovoljavati različite potrebe vezane za različite jezike struke (pravo, ekonomija, glotodidaktika i dr.).

1.2. Nastava na OAS: Metodički predmeti i višejezičnost

Cilj didaktičkih predmeta na OAS na Katedri za italijanistiku jeste upoznavanje studenata sa teorijskim sadržajima, kao i sa praktičnom nastavom u školi. Naime, predmeti *Primenjena lingvistika i nastava italijanskog jezika 1 i 2* na trećoj godini OAS pružaju *in primis* teorijska glotodidaktička znanja, dok

4 Detajnije o ciljevima projeka i kriterijumima u izboru kolokacija: https://mc.rs/dogadjaji/kolokacije-u-srpskom-i-italijanskom-jeziku-kontrastivno-istrazivanje-leksickih-kombinacija-prezentacija-projekta-filoloskog-fakulteta-univerziteta-u-beogradu/6911

predmeti na četvrtoj godini *Didaktika italijanskog jezika 1* i *2* upoznaju studente prevashodno sa glotodidaktičkim tehnikama i teorijskim okvirima u vezi sa savremenom komunikativnom nastavom jezika (Zavišin i Gaši, 2023: 236-238).

Kada je reč o teorijskim sadržajima i nastavnoj praksi osvrnućemo se ukratko na ova dva aspekta prevashodno iz jezičke perspektive.

Teorijski sadržaji podrazumevaju poznavanje stručne terminologije kako na stranom, tako i na maternjem jeziku, te se stoga i nastava izvodi u dvojezičnom kontekstu. U datom kontekstu nastave istakli bismo da se nastava odvija u skladu sa metodom CLIL koja podrazumeva usvajanje nejezičkog sadržaja na svakom jeziku koji nije maternji (Coyle, Hood and Marsh 2010; Danesi, Diadori and Semplici 2018; Mehisto, Eilertsen and Rorrison 2008). Dakle, cilj nastave je dostizanje akademske kompetencije (Cummins 1984) na oba jezika: maternjem i stranom ili maternjem i manjinskom jeziku.

U slučaju kurseva metodike nastave na Katedri za italijanistiku, nejezički sadržaj se odnosi na glotodidaktički sadržaj, dok dvojezični kontekst podrazumeva upotrebu italijanskog i srpskog jezika. Primarni cilj se odnosi na usvajanje nejezičkog sadržaja na oba jezika te se iz tog razloga kombinuju i srpski i italijanski jezik u nastavi. Naime, poznavanje glotodidaktičkih termina na polaznom i ciljnom jeziku predstavlja i deo nastavnih ciljeva vezanih za razvijanje akademskih kompetencija na oba jezika.

S tim u vezi, istraživanja koja se tiču usvajanja akademskog jezika ukazuju na to da razvijanje akademskih kompetencija na maternjem jeziku predstavlja preduslov za uspešno usvajanje akademskog jezika na stranom jeziku. Tako, učenici koji nisu imali iskustva u akademskom obrazovanju na maternjem jeziku neće uspešno razviti akademske kompetencije na stranom ukoliko nauče akademsku leksiku. Za razvoj akademske kompetencije i leksike na stranom jeziku potrebno je da učenici imaju prethodna iskustva na maternjem jeziku (Nation 2007, 197, 198; Cummins, 1984).

U kontekstu metodičkih kurseva za italijaniste, usvajanje akademske leksike se odvija sinhrono na oba jezika te se npr. pisani zadaci (seminarski radovi) kao predispitne obaveze studenata izrađuju na maternjem jeziku, dok se usmene prezentacije predstavljaju na italijanskom jeziku. Naime, pisanje seminarskih radova na srpskom jeziku ima za cilj dostizanje akademske kompetencije na maternjem jeziku (u vezi sa glotodidaktičkim sadržajem), dok se usmena produkcija na stranom jeziku odnosi na proveru usvojenog nejezičkog sadržaja na italijanskom jeziku. Evaluacija znanja podrazumeva izradu pisanog testa na italijanskom jeziku i sastoji se od teorijskih pitanja u vezi sa sadržajem kursa, te se od studenata očekuje definisanje glotodidaktičkih pojmova, stavljanje u ispravan redosled procesa i faza nastavnog rada, grupisanje elemenata u određene kategorije i sl.

Spisak preporučene literature čine priručnici i monografije na srpskom, italijanskom i engleskom jeziku. U okviru stručne literature studentima se takođe

preporučuje *Rečnik glotodidaktički termina* na italijanskom jeziku (Balboni 2024), kao i dvojezični *Hrvatsko-talijanski rječnik školskog jezika* (Mardešić i Lütze-Miculinić 2021).

Pored teorijskog dela, inicijalno obrazovanje nastavnika italijanskog jezika obuhvata i praktični deo koji podrazumeva boravak studenata u školama i opservaciju nastave. Tokom hospitovanja studenti opisuju faze časa, metode rada, aktivnosti, tehnike i načine rada u dnevniku metodičke prakse (DMP) na srpskom jeziku.

1.3. Kolokacije u nastavi didaktike italijanskog jezika: analiza dnevnika metodičke prakse

Istraživanje (Drljević, Zavišin i Vučo 2021, 41) u vezi sa poznavanjem glotodidaktičke terminologije ukazuje da su greške prilikom prevođenja stručne terminologije uglavnom proistekle iz sledećih razloga: 1) interferencija tri jezika koja se koriste u nastavi (srpskog, italijanskog i engleskog); 2) nedovoljno znanja tj. poznavanje nejezičkog sadržaja i 3) nepoznavanje adekvatne stručne leksike u vezi sa direktnom nastavnom praksom (npr. školski dnevnik, ocena, godišnji i mesečni planovi i sl.).

Stoga, autorke zaključuju da je kod studenata prisutno usvajanje glotodidaktičke terminologije prevashodno na receptivnom nivou, te preporučuju dodatna jezička objašnjenja, dublje proučavanje glotodidaktičkih termina na konceptualnom i interkulturnom nivou. Pored toga, studenti koji imaju poteškoća u savladavanju gradiva izdvajaju kao uzrok tome nedovoljno poznavanje stručne terminologije (Drljević, Zavišin i Vučo 2021, 42). Na osnovu pomenutih rezultata autorke istraživanja smatraju da je neophodno dodati primarnom cilju koji se odnosi na usvajanje nejezičkog sadržaja (u našem slučaju glotodidaktike) i dodatni fokus u nastavi, tj. usavršavanje jezičkih kompetencija što je i u skladu sa ciljevima CLIL nastave (Grabe i Stoller 1997).

Kao što je napomenuto u prethodnom poglavlju, praktični deo inicijalnog obrazovanja studenata – budućih nastavnika podrazumeva opisivanje časova na srpskom jeziku u DMP. U potonjem tekstu predstavićemo nekoliko primera pogrešne upotrebe stručnih kolokacija ili njihovo potpuno odsustvo u DMP studenata – budućih nastavnika sa ciljem da prikažemo kako se manifestuju nedostaci u poznavanju terminologije. Prema smernicama za vođenje dnevnika koje se nalaze na prvoj strani dokumenta za popunjavanje, DMP se piše na maternjem (srpskom) jeziku i predstavlja zvaničan izveštaj sa prakse. Važno je napomenuti da se ispostavlja da studenti koji su redovno pohađali nastavu na kursevima Primenjena lingvistike i nastave italijanskog jezika i Didaktika italijanskog jezika uglavnom nemaju poteškoća sa korišćenjem stručne terminologije, budući da se prevodni ekvivalenti za stručne kolokacije često koriste i zabeleže tokom zajedničke obrade prezentacija na času. Greške se

javljaju kod studenata koji koriste isključivo literaturu za pripremu kolokvijuma i ispita (uglavnom na italijanskom jeziku).

U korpusu od 38 dnevnika metodičke prakse iz akademske godine 2021/22. predatih preko platforme Mudl, izdvajamo 8 izveštaja u kojima studenti uspešno koriste stručne termine na maternjem jeziku i 26 dnevnika koji su deskriptivnog karaktera i sadrže greške u korišćenju kolokacija. Četiri DMP nije bilo moguće analizirati zbog izuzetno kratkih rečenica ili beleženja u sintagmama. Među analiziranim radovima primećene su greške koje možemo grupisati u tri glavne kategorije[5]:

1) opisivanje metoda i tehnika bez korišćenja stručne terminologije:
   -*...na kraju je usledio zadatak poput slagalice sa slikama.* (Student 4)
   -*Nakon čitanja, usledila su pitanja kojima se utvrđuju informacije koje su pročitali u tekstu.* (Student 11)
   -*Imam utisak da su učenici ovaj vid pitanja doživeli kao kviz...*(Student 10)
   -*Veoma zanimljivo mi je bilo to što je nastavnica sve vreme pričala na italijanskom jeziku* (Student 11).
2) pogrešan prevod:
   -*...zadatak sa zaokruživanjem (scelta multipla*, Student 11) – umesto „višestruki izbor",
3) stručni termini na italijanskom jeziku bez prevodnog ekvivalenta:
   -*...povezivanje starog gradiva sa novim je bilo neophodno (approccio a spirale*, Student 5)
   -*...zadatak nakon slušanja je bio da odgovore na pitanja na osnovu onoga što su čuli (vero-falso*, Student 13*).*
   -*Učenici su imali zadatak da navedene slike povežu sa kraćim tekstom (abbinamento*, Student 8).
   -*...gde je trebalo u tekst ubaciti glagol u futuru (completamento*, Student 8*).*

U prvoj grupaciji izdvajamo primere u kojima studenti ne koriste stručnu terminologiju, što uzrokuje odsustvo naučnog funkcionalnog stila, visokog registra i akademskog stila pisanja, te su izveštaji često nepotrebno deskriptivni i neprecizni.

U drugu grupu grešaka spadaju pogrešni prevodi, koje beleži i pomenuto istraživanje autorki Drljević, Zavišin i Vučo iz 2021. godine (*lingua veicolare*,

5 Dnevnici metodičke prakse poređani su po abecednom redu imena studenata na platformi Mudl sa koje su preuzeti, te su prema tom redosledu i numerisani (prvi izveštaj nosi naziv Student 1, drugi Student 2, treći Student 3, i tako dalje). Primeri za svrhe ovog rada preuzeti su iz prvih 15 DMP. U radovima nailazimo na različite greške, pri čemu isti dnevnici u svojim različitim delovima sadrže više kategorija grešaka. Naime, pojedini DMP, kao što je slučaj sa primerom Student 11, sadrže deskripciju bez korišćenja stručne terminologije, kao i pogrešne prevode. Neki, pak, pored opisa metoda i tehnika bez korišćenja stručne terminologije u pojedinim delovima rada, beleže i stručnu terminologiju na italijanskom bez prevodnog ekvivalenta u drugim delovima dnevnika, kao na primer u radovima studenata 5, 6, 8 i 13. Zanimljivo je da se u izveštaju obeleženom kao Student 33 pojavljuju tačni prevodi kolokacija u nekim dnevničkim unosima, dok u drugim izostaje prevodni ekvivalent na srpski jezik. Ipak, ovaj DMP obeležen je kao ispravan, jer student pokazuje da uspešno vlada terminologijom.

umesto „posredni jezik" prevođeno kao: „pomoćni jezik", „jezik kao sredstvo", „jezik sredstvo").

Na osnovu treće kategorije grešaka, zaključujemo da u određenim slučajevima studenti uspešno beleže stručne kolokacije na italijanskom jeziku, ali ne koriste odgovarajuće prevodne ekvivalente na maternjem jeziku. Ovakav odabir prilikom pisanja izveštaja ukazuje na to da studenti poznaju glotododikatičko gradivo, kao i da uspešno povezuju teorijske koncepte sa iskustvima iz praktične nastave. Međutim, ovo povezivanje se ne ostvaruje na maternjem jeziku, već izdvojeno uglavnom u zagradi, na stranom.

Iako istraživanja pokazuju da studenti jesu svesni važnosti usvajanja stručne terminologije i razvoja jezika struke (Jelovčić 2010, 53), nepostojanje kolokacijskog rečnika na maternjem (srpskom) jeziku, odnosno dvojezičnog ili višejezičnog rečnika kolokacija otežava usvajanje stručne terminologije na maternjem i njegovo potpuno razumevanje na stranom jeziku, kao što možemo zaključiti iz priloženih primera. Naime, pogrešni prevodi stručnih termina najviše ukazuju na potrebu za rečnikom kolokacija jer pretpostavljamo da bi se broj grešaka ovog tipa značajno smanjio u slučaju da studenti imaju na raspolaganju odgovarajući rečnik za konsultovanje.

2. KOLOKACIJE U GLOTODIDAKTIČKOJ TERMINOLOGIJI

Kolokacija je uobičajen spoj dveju leksema koje zajedno čine jednu sintaktičku jedinicu. Prema izvornom fertovskom tumačenju ovog pojma, sintagmatska kombinacija dveju reči čini deo značenja svake od njih, jer se lekseme prepoznaju „prema *društvu* u kojem se obično nađu" (Firth 1957, 179 prema Barfield and Gyllstad 2009, 3). U skladu sa savremenim izučavanjem kolokacija, pojmovi koji su nam neophodni prilikom analize jesu *kolokat* (primarni i sekundarni, nosilac kolokacijske veze), *kolokacioni opseg* (semantički potencijal za povezivanje jednog kolokata), *kolokabilnost* (mogućnost ulančavanja leksema preko relevantnih semantičkih obeležja), *kompaktnost leksičkog spoja* (otvorene, ograničene i vezane kolokacije; Prćić 2008, 149–156, Perišić 2024, 197). Pod vezanim kolokacijama smatraju se one koje kao uglavnom sekundarne kolokate sadrže lekseme specifičnog značenja, sa malim kolokacionim opsegom i sa izuzetno retkom mogućnošću zamenljivosti leksema (Prćić 2008, 156). Stoga se među vezane kolokacije mogu podvesti i termini. Terminološke kolokacije definišu se kao dvočlane strukture koje prenose specifičan sadržaj, a imaju leksičku i konvencionalnu validnost (Bukovčan 2009, 165).

Kada je reč o usvajanju jezika (bilo stranog ili maternjeg), ispostavlja se da učenje kolokacija učeniku olakšava proces razmišljanja, memorisanja i iznošenja kompleksnih ideja (Vassiljev et al., 2015 prema Perišić 2024, 199). Prilikom učenja terminoloških kolokacija, učenici (u našem slučaju studenti – budući nastavnici) razvijaju ne samo bolje poznavanje materije, već i razvoj funkcionalnog naučnog i akademskog stila pisanja. Dok je kolokacijska kompetencija ideal kojem treba

težiti prilikom usvajanja leksike stranog jezika (Borić 2004, 63–64), terminološka kolokacijska kompetencija iz oblasti glotodidaktike i školskog jezika je svakako cilj koji treba imati u vidu prilikom inicijalnog obrazovanja nastavnika stranog jezika.

Prema Hausmanu, usvajanje kolokacija prilikom nastave jezika može biti: 1. onomaziološko usvajanje, prilikom kojeg učenik uz bazu uči i kolokate, 2. semaziološko, kada učenik uči kombinacijske mogućnosti kolokata, i 3. dvojezično, koje podrazumeva da se kolokaciona struktura uči uporedo na stranom i maternjem jeziku (Hausmann 1984, 403). Za specifičnu situaciju ovladavanja maternjim i stranim nastavničkim jezikom struke, a u skladu i sa CLIL modelom nastave, na kursevima metodike nastave stranog jezika zastupljeno je dvojezično učenje terminoloških kolokacija.

Italijanska glotodidaktička terminologija razvijala se pod uticajem kako domaće, tako i američke, engleske i francuske lingvističke literature. Među terminima možemo naići na: 1. integralne ili prilagođene pozajmljenice (*input*, *output*, *intake*), 2. semantičke kalkove (*acquisizione*, *approccio*), i 3. strane termine i italijanske prevodne ekvivalente u jednakoj upotrebi (*scorrevolezza – fluency*, *accoppiamento – matching*, *costellazione – cluster*; Drljević, Zavišin i Vučo 2021, 35). Kao što je već napomenuto, za terminologiju se vezuje i konvencionalna validnost, te su nakon nastanka Zajedničkog evropskog referentnog okvira za jezike standardizovani i mnogi prevodni kalkovi novijeg datuma kao što je *utente indipendente* (eng. *independent user*, srp. nezavisni korisnik) ili *prospettiva azionale* (fr. *perspective actionnelle*, eng. *action-oriented approach*, srp. akcioni pristup nastavi).

2.1. Smernice za izbor kolokacija glotodidaktičke terminologije

Pri odabiru jezičke građe za glotodidaktičke odrednice unutar rečnika kolokacija oslonili smo se prevashodno na postojeći *Hrvatsko-talijanski rječnik školskog jezika* (Mardešić i Lütze-Miculinić 2021). Naime, autorke beleže sve pojavne oblike školskog jezika kao jezika struke i izdvajaju sledeće vrste jezika koji koriste nastavnici:

1. školski jezik – jezik školske svakodnevnice kojima se služe svi učesnici u obrazovnom procesu, odnosno „sudeonici školskog života“,
2. nastavni jezik – jezik na kojem se održava nastava u obrazovnim ustanovama, jezik posredovanja i usvajanja znanja tokom školovanja,
3. predmetni jezik – jezik svakog pojedinačnog predmeta koji se predaje i uuči u obrazovnim ustanovama,
4. obrazovni jezik – jezik na kojem se neko obrazuje, maternji i/ili manjinski; može biti sinonim nastavnom jeziku, ali podrazumeva i jezik obrazovanja izvan škole,
5. radni jezik (ital. *lingua veicolare*) – svi jezici koji se koriste u višejezičnim situacijama kao jezik zajedničkog sporazumevanja,

6. razredni jezik – odnosi se na glavnu komunikaciju usredsređenu na nastavne ciljeve, kao i različite vidove sporedne komunikacije u razrednom okruženju,
7. nastavnički jezik (eng. *teacher talk*, ital. *insegnantese* i *teacherese*) – posebno oblikovan jezik kojim nastavnici prenose znanje učenicima. Preklapa se sa određenjem razrednog jezika, sa razlikom u tome što nastavnički jezik koriste isključivo nastavnici.
8. strani jezik struke za nastavnike jezika – jezik nastavničke profesije,
9. učenički jezik – jezički varijetet kojim se služe mlađi govornici, jezik koji se razvija tokom školovanja, kao i međujezik onih koji uče i usvajaju strani jezik.

Na osnovu predstavljenje podele, kao i analize potreba studenata – budućih nastavnika i nastavnika italijanskog jezika, izdvajamo sledeće jezičke oblasti iz kojih će se crpeti građa iz školskog jezika za rečnik kolokacija:

1. školski jezik učionice (*essere assente, prendere/dare un voto*),
2. službeni školski jezik (*assenza giustificata/ingiustificata*),
3. glotodidaktička terminologija (*filtro affettivo*, *unità didattica*).

Ovakav izbor jezičkih oblasti sačinjen je u odnosu na profesionalni kontekst nastavnika koji se služi italijanskim i srpskim jezikom u formalnom obrazovanju u Republici Srbiji. Naime, izdvajamo kolokacije vezane za školski jezik učionice budući da se tiču nastavničkog, učeničkog, nastavnog i razrednog jezika. Takođe, smatramo važnim usvajanje službenog školskog jezika pod koji potpadaju nastavnički, razredni i jezik struke, ne bi li nastavnik uspešno obavljao svoj administrativni deo posla. Naposletku, u izbor kolokacija je uvrštena i glotodidaktička terminologija koja obuhvata maternji i strani jezik struke kako bi se nastavnik osposobio za celoživotno profesionalno usavršavanje na oba jezika.

2.2. Projekat ColSI i glotodidaktička terminologija

Kao što je prethodno navedeno, ciljnu grupu potencijalnih korisnika ColSI platforme predstavljaju, između ostalih, i studenti – budući nastavnici italijanskog ili srpskoga jezika, kao i nastavnici i stručnjaci iz različitih oblasti, poput glotodidaktike. Obe grupe korisnika imaju potrebe za poznavanjem stručnog i akademskog jezika, kako u inicijalnom obrazovanju, tako i u stručnom usavršavanju. S tim u vezi, poznavanje kolokacija, odnosno njihovo usvajanje, najčešće se povezuje sa višim jezičkim nivoima, a posebno sa komunikacijom u akademskom kontekstu i predstavlja veliki izazov za nematernjeg govornika. Naime, nematernji govornici su često ograničeni u upotrebi frazeoloških izraza i greše u strukturama spojeva reči u kontekstu, što se pripisuje najčešće uticaju maternjeg jezika, tj. međujezika (Wray 2002, prema Peppoloni 2024).

Pored dodatnih pojašnjenja za određene kolokacije u vezi sa istorijskim ili kulturnim kontekstom, i za kolokacije iz oblasti glotodidatike članice projektnog tima ColSI pružaju dodatna tumačenja kako bi omogućile bolje razumevanje

kako srbofonim, tako i italofonim korisnicima. Takav je slučaj sa terminima u vezi sa službenim školskim jezikom, npr. *scuola primaria osnovna škola* (*La scuola primaria si compone di due cicli: il primo fino alla classe quarta e il secondo dalla quinta all'ottava. Osnovnoškolsko obrazovanje se deli na dva obrazovna ciklusa: prvi traje do četivrtog razreda, a drugi od petog do osmog razreda);* kao i sa pojmovima iz školske svakodnevnice: *ora scolastica, ora di lezione* školski čas *(In Serbia l'ora scolastica dura 45 minuti. Školski čas u Srbiji traje 45 minuta*).

Osim objašnjenja, za određene kolokacije pružaju se i primeri njihove upotrebe u rečenicima kako bi se što jasnije prikazalo značenje i kontekst upotrebe.

U nastavku navodimo primere kolokacija iz oblasti glotodidaktike u skladu sa uspostavljenom strukturom prikazivanja kolokacija u rečniku kolokacija ColSI:

1. baza + pridev:
   (apprendimento)
   apprendimento precoce rano učenje
   (anno)
   anno scolastico školska godina
   (domanda)
   domanda aperta otvoreno pitanje (pitanje u upitnicima ili testovima koje nema predviđene odgovore)
   domanda chiusa zatvoreno pitanje (pitanje u upitnicima ili testovima sa predviđenim odgovorima)
   (unità)
   unità didattica nastavna jedinica (*In questo libro di testo ci sono 10 unità didattiche. U ovom udžbeniku imamo 10 nastavnih jedinica)*
   (esperienza)
   esperienza didattica didaktičko iskustvo, nastavno iskustvo
2. pridev + baza:
   (condotta)
   buona condotta primereno vladanje
   cattiva condotta neprimereno vladanje
3. baza + predlog + imenica; imenica + predlog + baza; imenica + imenica:
   (appello)
   appello d'esame ispitni rok
   (apprendimento)
   apprendimento a distanza učenje na daljinu, nastava na daljinu
   metodo di apprendimento metoda učenja
   processo di apprendimento proces učenja
   programma di apprendimento program učenja
   strategie di apprendimento strategije učenja
   tecniche di apprendimento tehnike učenja
   (docente)

docente di sostegno asistent u nastavi (za decu sa smetnjama i teškoćama u razvoju)
collegio dei docenti nastavničko veće
orario di ricevimento del docente raspored konsultacija nastavnika (za studente)
sala docenti zbornica
docente di italiano nastavnik italijanskog
docente in italiano nastavnik italijanskog
corpo docente nastavni kadar
(insegnante)
insegnante d'appoggio (di sostegno) (nastavnik) asistent, pedagoški asistent (nastavnik koji pruža dodatnu podršku učeniku sa smetnjama u razvoju ili invaliditetom)
domanda a scelta multipla pitanje sa višestrukim izborom
(pitanje u upitnicima ili testovima sa višestrukim ponuđenim odgovorima od kojih je jedan tačan)

4. glagol + baza:
(appello)
fare l'appello prozvati (npr. učenike na početku časa)/prozivati (npr. učenike na početku časa) (*A scuola si fa l'appello all'inizio di ogni lezione.* U školi se prozivaju učenici na početku svakog časa)
(anno)
ripetere l'anno *(scolastico)* ponoviti godinu (u školi)
(docente)
docente insegna (*Lei insegna inglese online*. Ona predaje engleski onlajn)
docente interroga *(Il docente interroga gli studenti.* Nastavnik ispituje studente. Nastavnik ispituje učenike)
docente assegna (*Il docente assegna i compiti.* Nastavnik zadaje domaće zadatke)
docente corregge (*Il docente corregge i compiti*. Nastavnik ispravlja domaće zadatake)

5. glagol + predlog + baza:
(esame)
ammettere all'esame pustiti na ispit (essere ammesso all'esame biti pušten na ispit)
respingere qn. a un esame oboriti koga na ispitu
presentarsi all'esame izaći na ispit

Na osnovu prikazanih primera možemo primetiti da autorke rečnika ColSI primenjuju, pored prevoda, sledeća rešenja u cilju boljeg razumevanja kolokacija u vezi sa didaktičkom teorijom i praksom: 1) dodatna objašnjenja (npr. za kolokacije *domanda aperta, domanda chiusa, insegnante d'appoggio /di*

sostegno); 2) kontekstualizovane primere upotrebe kolokacije (npr. za kolokaciju *unità didattica*) i 3) dodatno tumačenje i kontekstualizovan primer upotrebe (npr. *fare l'appello*).

Navedeni primeri kolokacija ukazuju na značaj ColSI rečnika iz perspektive obrazovanja i usavršavanja nastavnika italijanskog jezika jer predstavlja koristan alat kako studentima u incijalnom obrazovanju, tako i nastavnicima u stručnom usavrašavanju.

3. ZAKLJUČAK

U ovom radu prikazale smo dvojezični koncept kurseva metodike nastave na Katedri za italijanistiku Filološkog fakulteta pri Univerzitetu u Beogradu u kojima su zastupljeni srpski jezik kao maternji i italijanski kao strani, te se nastava odvija u skladu sa principima CLIL metode. Jedan od ciljeva nastave je dostizanje akademskih kompetencija, sticanje nastavnih veština i poznavanje stručne nastavne terminologije na maternjem i stranom jeziku. Praksa je pokazala da upotreba pretežno strane literature i jednojezičnog italijanskog rečnika stručnih termina ima za posledicu različite vrste studentskih grešaka. Naime, na osnovu analize pogrešnih prevoda stručnih termina koje su uočene u dnevnicima metodičke prakse smatramo da bi rečnik kolokacija koji bi sadržao i glotodidaktičku terminologiju u značajnoj meri pomogao studentima da usvoje glotodidaktičke termine i sadržaje na oba jezika, kao i da steknu akademske kompetencije na oba jezika. Stoga, elektronski rečnik italijanskih i srpskih kolokacija (ColSI) ustupa posebno mesto kolokacijama iz oblasti glotodidaktike, školskog jezika učionice i stručnog školskog jezika.

Pored mogućnosti usvajanja stručne terminologije u dvojezičnom kontekstu, rečnik kolokacija ColSI na kojem se trenutno radi u okviru Programa Prizma Fonda za nauku Republike Srbije pruža i mogućnost razvoja interktulturne komunikativne kompetencije u vezi sa poznavanjem školskog i obrazovnog sistema Italije i Srbije, te predstavlja dodatni priručnik u inicijalnom obrazovanju i celoživotnom usavršavanju nastavnika italijanskog jezika ili srpskog kao stranog jezika za italofone govornike.

Takođe, imajući u vidu višejezični kontekst u kom se obrazuju budući nastavnici stranih jezika rečnik kolokacija ColSI može predstavljati bazu za višejezični rečnik glotodidaktičkih pojmova čime bi se unapredio kvalitet inicijalnog i celoživotnog usavršavanja nastavnika stranih jezika.

Literatura

Balboni, Paolo E. 2024. *Dizionario di linguistica educativa*. https://edizionicafoscari.it//it/edizioni/libri/978-88-6969-812-5/

Barfield, Andy, and Henrik Gyllstad. 2009. *Researching Collocations in Another Language Multiple Interpretations*. London: Palgrave MacMillan.

Borić, Neda. 2004. "Kolokacije kao dio leksičkog pristupa u nastavi stranih jezika (s posebnim osvrtom na engleski jezik)." U *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika*, urednici Diana Stolac, Nada Ivanetić i Boris Pritchard, 63–68. Zagreb-Rijeka: Hrvatsko društvo za primjenjenu lingvistiku.

Bukovčan, Dragica. 2009. "Istovrijednost terminoloških kolokacija – komparativni pristup." U *Jezična politika i jezična stvarnost*, urednik Jagoda Granić, 164–173. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Coyle, Do, Hood, Philip and Marsh David. 2010. *CLIL. Content and language integrated learning*. Cambridge:
Cambridge University Press.

Cummins, Jim. 1984. *Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy*. Clevedon: Multilingual Matters.

Danesi, Marcel, Diadori, Pierangela, e Stefania Semplici. 2018. *Tecniche didattiche per la seconda lingua. Strategie e strumenti anche in contesti CLIL*. Roma: Carocci.

De Mauro, Tullio. 1999. *Dizionario Di Base Della Lingua Italiana*. Torino: Paravia.

Drljević, Jelena, Zavišin, Katarina, i Julijana Vučo. 2021. "Le sfide terminologiche italiano-serbe nella formazione dei futuri insegnanti di italiano." *Scripta Manent*, XVI/2: 33-51. https://scriptamanent.sdutsj.edus.si/ScriptaManent/article/view/380

Firth, John Rupert. 1957. "A Synopsis of Linguistic Theory." In *Selected Papers of J.R. Firth. 1952-59*, edited by Frank R. Palmer, 168-205. London: Longmans.

Freeman, Donald. 1991. ""To make the tacit explicit": Teacher education, emerging discourse, and conceptions of teaching." *Teaching and Teacher Education*, Vol 7, 5–6: 439–454.

Grabe, William and Fredricka L. Stoller, 1997. *Content – Based Instruction: Research foundations.* New York: Longman.

Hausmann, Franz Joseph. 1984. "Wortschatzlernen ist Kollokationslernen. Zum Lehren und Lernen französischer Wortverbindungen." *Praxis des neusprachlichen Unterrichts,* 31: 395–406.

Jelovčič, Ines. 2010. Strani jezik struke - analiza stavova studenata. *Metodika 20* Vol. 11, br. 1, 44-55. https://hrcak.srce.hr/file/92184.

Klajn, Ivan. 2014. *Italijansko-srpski rečnik*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Lo Cascio, Vincenzo. 2012. *Dizionario Combinatorio Compatto Italiano*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.

Mardešić, Sandra, i Marija Lütze-Miculinić. 2021. *Hrvatsko-talijanski rječnik školskoga jezika: priručnik za studente i nastavnike talijanskoga jezika*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.

Mattsson, Matts, Eilertsen, Tor Vidar and Doreen Rorrison. 2011. *A Practicum turn in teacher education*.
Rotterdam: Sense.

Mehisto, Peeter, Marsh David and Frigols, María Jesùs 2008. *Uncovering CLIL. Content and language integrated learning in bilingual and multilingual education*. Oxford: Macmillan Education.

Nation, Ian Stephen Paul. 2007. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: CUP.

Peppoloni, Diana. 2025. "Le collocazioni N-Adj dell'italiano accademico parlato. Un'indagine corpus- based.". *Italiano LinguaDue*, *16*(2), 422–447.

Perišić, Jelena. 2024. "Učenje i usvajanje kolokacija u jeziku nauke (iz perspektive srpskog jezika kao stranog)."
Prilozi proučavanju jezika, 55: 159–212.
Prćić, Tvrtko. 2008. *Semantika i pragmatika reči*. Novi Sad: Zmaj.
Stojković, Jasmina, i Katarina Zavišin. 2016. *Italijansko-srpski, srpsko-italijanski rečnik za osnovnu i srednju školu*. Beograd: Zavod za udžbenike.
Tiberii, Paola. 2018. *Dizionario delle collocazioni*. Bologna: Zanichelli.
Urzì, Francesco. 2009. *Dizionario delle Combinazioni Lessicali*. Lussemburgo: Convivium.
Vassiljev, Liina, Skopinskaja, Liljana and Suliko Liiv. 2015. "The treatment of lexical collocations in EFL coursebooks in the Estonian secondary school context." *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat,* 11: 287– 311.
Wallace, Michael J. 1991. *Training foreign language teachers: A reflective approach*. New York: Cambridge
University Press.
Wray, Alison. 2002. *Formulaic language and the lexicon*. Cambridge University Press.
Zavišin, Katarina i Tijana Gaši. 2023. "Obrazovanje nastavnika kao refleksivnih praktičara na Katedri za italijanistiku Filološkog fakulteta u Beogradu: jedna vizija". *Italica Belgradensia*, numero speciale 2023: 233–243

Izvor sa interneta:
Projekat Fonda za nauku Republike Srbije, 7330, Collocations in Serbian and in Italian: a contrastive study of lexical combinations (ColSI_ConStud): https://mc.rs/dogadjaji/kolokacije-u-srpskom-i-italijanskom-jeziku-kontrastivno-istrazivanje-leksickih-kombinacija-prezentacija-projekta-filoloskog-fakulteta-univerziteta-u-beogradu/6911 (25.01.2024)

IL DIZIONARIO DELLE COLLOCAZIONI ITALIANO-SERBO: UN'OCCASIONE PER LE COLLOCAZIONI NELLA TERMINOLOGIA GLOTTODIDATTICA

Riassunto

La formazione iniziale dei futuri insegnanti di italiano come lingua straniera (Ls) presso il Dipartimento di Studi di Italianistica presso la Facoltà di Filologia dell'Università di Belgrado si pone come obiettivo l'insegnamento delle teorie, dei concetti e dei metodi glottodidattici sia in lingua italiana sia in lingua serba. Pertanto, l'insegnamento avviene in modalità CLIL e i contenuti vengono presentati in entrambe le lingue.

Sulla base dell'esperienza didattica, nonché dell'analisi dei compiti scritti degli studenti riguardo ai termini glottodidattici (v. Drljević et al. 2021), si deduce che è necessario fornire agli studenti un supporto linguistico aggiuntivo nell'acquisizione della lingua settoriale. La bibliografia proposta agli studenti che viene usata durante la preparazione degli esami consiste maggiormente dei testi di riferimento, manuali e monografie in lingua italiana, compreso il Dizionario Glottodidattico (Balboni 2024). Per questo, nel corso delle lezioni risulta necessario fornire spiegazioni aggiuntive della terminologia settoriale in modalità bilingue.

In risposta alle esigenze degli studenti - futuri insegnanti, degli insegnanti e degli esperti in questo campo, l'articolo presenta le linee guida per la selezione e la struttura (micro- e macrostruttura) dei lemmi che faranno parte del dizionario elettronico bilingue italiano-serbo delle collocazioni (ColSI). Il progetto è finanziato dal Fondo per la ricerca scientifica della Repubblica di Serbia, 7330, Collocations in Serbian and in Italian: a contrastive study of lexical combinations – ColSI_ConStud. Inoltre, il dizionario elettronico sarebbe adatto alla costruzione del dizionario plurilingue delle collocazioni della terminologia glottodidattica nell'ambito della formazione e aggiornamento dei docenti di lingue straniere.

Parole chiave: dizionario elettronico bilingue delle collocazioni, italiano, serbo, terminologia glottodidattica, formazione iniziale dei docenti.